

АРХЕА

Б Ю Л Е Т И Н

Из "СТРАТЕГИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНО- ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

I.

ОСНОВНИ НАСОКИ"

КИН - БЪДЕЩО РАЗВИТИЕ

РАЗВИТИЕТО В НАЦИОНАЛЕН, ЕВРОПЕЙСКИ И СВЕТОВЕН АСПЕКТ

Третата българска държава получи в наследство от Възраждането две големи идеи - Национализъм и Демократизъм.

Към тях днес можем да прибавим и интеграцията в съвременния свят.

Това са и основните стълбове на новия национален идеал, който, според разработената от наши учени Българска Национална Доктрина, гласи:

"СВОБОДНА, НЕЗАВИСИМА, ДЕМОКРАТИЧНА И БЛАГОДЕНСТВАЩА БЪЛГАРИЯ - ДУХОВНА ОБЕДИНИТЕЛКА НА БЪЛГАРСКАТА НАЦИЯ И ОПОРА НА БЪЛГАРИТЕ ПО СВЕТА."

По времето на социализма България практически бе заменила националния си идеал с идеологемата "Строителство на социализма и изграждане на комунизма".

През периода на 60-те години започна процес на конструиране на национална идеология, основана на културата (подчинена на партийната).

В основата и стоеше онова, което ни прави различни и автономни в рамките на тогавашната политическа система.

В този смисъл емблематичните за България неща, за които не се съмняваме, че са културни ценности, са всъщност знаците на тази национална идеология.

Това не означава, че те не са значими културни ценности, както и че няма други останали неоценени поради рамката на идеологията.

С честването на 1300 годишнината от основаването на Българската държава бе направена стъпка към възраждане на националния идеал за духовно обединение на българите по света.

Националният идеал е в основата на политическата

философия и културата на всяка нация и се явява ядро на националното самосъзнание.

Националният идеал е заветната цел на всяка нация и държава.

Нашият национален идеал включва свобода на националната и културната идентичност на всички българи - у нас и по света, както и техния напредък и благоденствие.

Българското национално самосъзнание се изразява чрез културната идентичност на нацията.

(Културната идентичност е устойчива система от ценности - материални и нематериални, които характеризират нацията като социокултурна общност.)

Разбирането за нацията като социокултурна общност стои в основата на съвременното Българско държавно устройство (Конституцията).

Национализмът е активно и динамично състояние на националната идентичност. Той е израз на съпричастност към историческата съдба на нацията и привързаност към нейните интереси, ценности и идеал.

(Национализмът трябва да се различава от неговите мутации - национален екстремизъм; националшовинизъм; национален нихилизъм.)

Националните интереси на България, като на всяка страна, са насочени към разширяване на своето пространство (балканско, европейско, световно), не териториално, а най-вече като: културно пространство, комуникации, език, материално богатство и др.

(Националните интереси са колективна потребност на нацията и са израз на исторически оправдани права и претенции. Последните могат да се отнасят към територии, население, културно-исторически ценности, историческа памет и всичко свързано с нейното материално и духовно богатство.)

Националните интереси са главната движеща сила на всяка нация и държава. Те стоят в основата на националната и държавната политика и тяхното реализиране е върховен дълг на нейните държавници, политици и общественици.

Националната култура, включваща и културното наследство, е неотменима част от Българските национални интереси. Тя пряко кореспондира с утвърждаването на нацията и съхраняване на

националната ни идентичност.

Културно-историческите ценности у нас са част от нашето историческо и културно наследство. Никой не може да ги присвоява от името на етническа общност или в услуга на друга държава.

Културното наследство има първостепенна роля за съхраняването и развитието на националната ни култура. То стои в основата на нашата културна идентичност.

Поради това от съществено значение е формирането на активна културна политика в тази сфера, удовлетворяваща социокултурните потребности на обществото.

Основен инструмент за обективност е създаването на условия за участието на всички заинтересовани във формирането на принципите и целите на тази политика.

В нашето общество съществува консенсус по отношение на интеграцията ни в Европейските структури. Самата интеграция изисква преход към Европейските стандарти.

Тук има няколко основни начала:

Развитие на демокрацията.

Развитие на пазарните отношения.

Развитие на гражданското общество.

България е в процедура по присъединяване към ЕС. Вече сме затворили 21 глави. На път сме да изпълним процедурните критерии. Самото ни приемане в ЕС обаче със сигурност ще зависи от реалното ни състояние.

С поканата за членство в НАТО България вече е част от една глобална система за сигурност.

В днешния свят икономическата и политическата интеграция са факт.

G8, НАТО, ЕС, СЕ, ЗЕС, ООН и т.н. са само елементи от бъдещия глобален свят.

Въпреки че е налице стремеж за налагане на глобализацията "отгоре", тя среща сериозен национален отпор "отдолу".

Несъмнено глобалният свят е бъдещето на човечеството, но то трябва само да извърви пътя към него.

България трябва да бъде част от днешния интегриран и утрешния глобален свят.

Решението е широко отваряне към света при съхраняване и обогатяване на културната ни идентичност. Другите варианти на обезличаване или капсулиране в себе си са еднакво неадекватни в съвременната реалност.

НОВАТА ПОЛИТИКА В СФЕРАТА НА КИН

България е в национална криза. Последната е обхванала политическите, икономическите, обществените, социалните и културните отношения. Общопризнато е, че протичащите процеси не са нормални.

Структурната реформа не е довършена.

Икономическата стагнация задушава бизнеса.

Политическата неплодност застрашава общественото развитие.

Прогресивното обедняване застрашава оцеляването на нацията.

Корупцията единствена властва на всички нива и господства в отношенията.

Културното наследство във всяка нормална страна е поставено над партийните, съсловните, класовите, етническите и религиозните интереси.

Цялостното преосмисляне на културната политика у нас е неотложно. развитието на КИН е неустойчиво, а състоянието му в момента - извънредно. Без преоценка на принципите, целите и приоритетите не може да се върви напред.

Евристичните перспективи за развитието на КИН у нас трябва да се анализират във всички аспекти (глобален, европейски, национален, политически, икономически и социален).

В момента нашата страна е в етап на демократична и пазарна консолидация и отлагането на решаването на проблемите в сферата на КИН ще бъде фатално.

Политиката е система от социални дейности за изпълнение на общественоприети решения, свързани с характера на обществените отношения, и на обществото като цяло (неговото устройство, функциониране и развитие).

Политиката е онази област от обществения живот, която обхваща факторите и процесите, чрез които се регулират различните социални ситуации и интереси и се взимат решения по общи и конкретни въпроси на общественото развитие.

Политиката има две страни - идейна и изпълнителна.

Идейната включва ценностите, принципите, целите, насоките, приоритетите и т.н.

Изпълнителната включва механизми, мерки и мероприятия, чрез които се постигат целите.

Резултатът от една политика зависи както от идейната част, така и от средата, в която се прилага и самото приложение.

Политиката можем да диференцираме по различни принципи - географски, социални, икономически и др. Във всички случаи обаче, политиката влияе на обществото и неговото развитие и в крайна сметка всичките и аспекти са част от цялото.

Крайните политически решения не водят до устойчиво развитие. В такива случаи винаги следват вътрешно присъщи на всяка система процеси на съпротива.

Точно тук е мястото да се изясни, че посоката може и трябва да бъде категорично очертана, но действително трябва да са балансирани и адекватни на реалността. Дори когато на пръв поглед решенията са взаимноизключващи се и не са възможни междинни решения, трябва много внимателно да се огледа дали това е така в самата реалност. Последната допуска много повече междинни решения, отколкото теоритичните и това винаги трябва да се има предвид.

Също така в едни дейности адекватните решения могат да бъдат в една посока, при други - в друга, но

най-важното е те да се вписват в общата визия за развитието и да заемат адекватна позиция в реалността.

Демокрацията у нас е във фазата на своята консолидация.

За съжаление това не е възможно да стане нито нормативно, нито шоково, защото същността на демокрацията изисква развито гражданско общество.

Последното у нас се развива бавно, а в определени сфери дори отсъства. Това се явява голям проблем за демократизацията.

Сферата на културата и в частност на културното наследство е благоприятна за формирането, развитието и консолидирането на гражданското общество. Тя е неговата естествена среда.

В тази посока националната идея има огромен потенциал. Умелото вплитане на националната идея в евроинтеграционните процеси би дало ценностна упора на умореното от прехода общество.

Същностната промяна у нас може да дойде само след консолидацията на ценностите и преодоляването на културния шок от прехода.

Така КИН може и трябва да бъде в основата на възраждащата се българска национална идентичност. В тази посока културното ни наследство може и трябва да бъде и в основата на едно ново национално възраждане.

Характерно за нашия народ е, че той бързо навакства изоставането в мащабни национални подеми (като възраждането през 18-19в.).

Днес КИН, освен за консолидация на националните характеристики, играе роля и в интеграционните процеси и има икономическо и социално изражение.

За да очертаем политиката в сферата на КИН, трябва да изясним възможните насоки на културната политика като цяло.

Световните тенденции в общественото устройство поставят в основата правата и свободите на отделния човек (личността). Държавата вече е в услуга на човека, а не обратното - човека да е подчинен на държавата.

Тук световният опит ни дава два прогресивни модела.

Първият е американският, който предполага ненамеса на държавата в сферата на културата. Държавните функции тук се изчерпват с определяне на правилата на играта.

Вторият модел е френският, който предполага по-активна роля на държавата в сферата на културата. Тук държавата се явява генератор на културна политика и осигурява и насърчава нейното изпълнение.

Понеже френският модел като правило се е наложил в Европа, нормално е и ние да го възприемем.

Как стоят нещата в сферата на КИН?

Макар и да има по-особено внимание към КИН, с оглед неговото опазване като правило, принципните постановки за културата като цяло остават валидни и тук.

Срещат се обаче и изключения. Такива са страните с държавен монопол в тази сфера. Предмет на последния могат да бъдат както собствеността върху културните ценности така и дейностите в сферата на КИН.

Важно е да изясним, че тези държави са изключения от правилото и съвпадат с териториите, в които са се развили класическите култури (Елада, Рим, Византия и др.).

Ясно е, че преди да започнем формулирането на принципите и приоритетите на културната политика, в сферата на КИН трябва да бъде изяснен въпросът със собствеността, тъй като последния се явява фундаментален.

У нас Конституцията постановява:

“Държавата създава условия за свободно развитие на науката, образованието и изкуствата и ги подпомага. Тя се грижи за опазване на националното историческо и културно наследство.”

“Всеки има право да се ползва от националните и общочовешките културни ценности, както и да развива своята култура в съответствие с етническата си принадлежност, което се признава и гарантира от закона.”

“Подземните богатства, крайбрежната плажна ивица, републиканските пътища, както и водите, горите и парковете с национално значение, природните и археологическите резервати, определени със закон, са изключителна държавна собственост.”

Въпреки че някои специалисти (най-вече археолози) се опитват да разширят приложното поле на текстовете на конституцията и да отхвърлят възможността за частна собственост върху културните и в частност археологическите ценности, юристите са категорични, че ограничения за частната собственост върху културно-историческите ценности по конституцията няма. Нещо повече постановена е неприкосновеност на частната собственост.

Практиката на Конституционния съд е в същата посока (КС обяви за противоконституционни членовете от ЗПКМ, които ограничаваха частната собственост върху паметници на културата).

Явно е, че консерваторите, които искат да върнат държавния монопол в сферата на КИН са конституционно ограничени и ще им се наложи или да се примирят с равнопоставеността на различните видове собственост или да променят Конституцията.

Предвид на това, че към момента музеите и паметниците на културата в тях са държавна собственост, а и повечето недвижими паметници на културата - също, критично важен е въпросът за политиката по отношение на дейностите в тази сфера.

През годините след 1990 сме свидетели на все по-задълбочаващи се проблеми по отношение на опазването и популяризирането на КИН.

Макар и незабранена, частната дейност в сферата на КИН не бе регламентирана и на практика държавният монопол си оставаше.

Плод на новите реалности са негативните явления по отношение на нерегламентираното издирване на културни ценности (незаконните разкопки) и тяхното

разпространение (незаконната търговия).

Наред с това обаче, ценностите собственост на държавата така и не можаха да бъдат адекватно опазени и популяризирани.

Свидетели сме както на рушащи се недвижими паметници, така и на всевъзможни злоупотреби с движимите такива - собственост на държавата.

Музейната мрежа е в криза, а дейностите все повече се свиват със свиваният се държавен бюджет в тази сфера.

Макар и да има изключения, инициативните специалисти са ограничени от старата нормативна база и твърдото администриране от страна на държавата.

Накрая е на път да се окаже, че ценностите - частна собственост - скоро ще са не само по-добре опазвани, а и популяризирани, въпреки липсата на регламентация в тази сфера.

Явно е, че в основата на проблемите в сферата на КИН стои липсата на реформа и адекватна нормативна база, която да отговаря на съвременните реалности и да е синхронизирана с вътрешното и международното право.

Въпреки протичащата реформа в културата, окончателният модел все още не е намерен. Последният е плод на нескончаеми дискусии и дебати.

Така или иначе, поради липсата на средства, държавата все повече се оттегля от финансирането в тази сфера. Това обаче, не е съпроводено със синхронно оттегляне от управлението и се оказва, че културата у нас все още е държавно администрирана.

В тази обстановка е още по-трудно да се говори за реформа в сферата на КИН. Ако обаче не се предприеме реформа в тази сфера ще продължи както разрастващото се разграбване (незаконните разкопки и търговия) на културни ценности, така и рушенето на държавните паметници на културата.

Характерно за работещите в сферата на КИН е, че максимализират значението му. Някои го въздигат в култ и се стремят да му подчинят обществото, което трябва да прави постоянни отстъпки за КИН. Това е краен вариант и води към опазване на КИН заради самото себе си. (А може би и заради пряко ангажираните с него?!)

Наистина КИН е основен фактор за съхраняване на културната и националната ни идентичност, но също така то е обществен продукт, който следва да служи на обществото, а не обратното.

Това налага преосмисляне на развитието на КИН. Основната посока на размисъл е как да се удовлетворят растящите потребности на обществото в една среда на устойчиво развитие.

В контекста на протичащата у нас структурна реформа във всички сфери би следвало да се извърши реформа и в сферата на културата и в частност - КИН.

В тази посока най-общо императивите на реформата трябва да бъдат:

ДЕМОКРАТИЗАЦИЯ и участие на гражданското общество.

ДЕМОНОПОЛИЗАЦИЯ и развиване на пазарните отношения.

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ и насърчаване на предприемчивостта.

ПРИНЦИПИ

В "Закона за закрила и развитие на културата" (ЗЗРК) са фиксирани основните принципи на националната културна политика.

Чл.2 от ЗЗРК гласи:

"Основните принципи на националната културна политика са:

1. демократизъм на културната политика, свобода на художественото творчество и недопускане на цензура;
2. децентрализация в управлението и финансирането на културните дейности;
3. равнопоставеност на творците и на културните организации;
4. опазване и обогатяване на културно-историческото наследство, съхраняване на българския книжовен език, традиции и обичаи;
5. закрила на националната културна идентичност и културата на българските общности в чужбина;
6. насърчаване на културното многообразие при съхраняване единството на националната култура;
7. поощряване на културната индустрия и пазара на произведенията на изкуството и стимулиране на продуцентството в областта на културата;
8. откриване, подпомагане и обучение на млади таланти в областта на културата;
9. поощряване на дарителството, меценатството и спонсорството в областта на културата;
10. развитие и усъвършенстване на образованието в областта на изкуствата и културата."

Макар че принципите и приоритетите на една политика не би следвало да бъдат фиксирани в закон, тъй като със смяната на управляващите при наличие на разлики в политиката, би се наложило закона да е в перманентен ремонт.

Въпреки това, в нашия случай такъв няма да бъде наложителен, тъй като политиката, която очертаваме, не противоречи на заложено в ЗЗРК.

В контекста на императивите на реформата принципите на националната политика в сферата на КИН следва да са:

Демократизация на политиката в сферата на КИН и участие на структурите на гражданското общество.

Демонополизация на дейностите в сферата на КИН и равнопоставеност на участниците.

Децентрализация на финансирането и управлението в сферата на КИН.

Общодостъпност на КИН и насърчаване на популяризирането му у нас и в чужбина.

Гласност както по отношение на дейността в сферата на КИН, така и по отношение на политиката и формирането и.

Активност и насърчаване на предприемчивостта в дейностите по издирване, опазване, популяризиране и разпространение на КИН.

Доброволност на културните взаимодействия -

досега и възприемането на КИН.

ЦЕЛИ

Основните цели очертават основните насоки на политиката в сферата на КИН. Те са база за формиране на приоритетите и оформят облика на цялостната политика.

В контекста на изложените принципи основните ЦЕЛИ са:

Опазване и устойчиво развитие на КИН.

Интегриране на КИН в националната стратегия за устойчиво развитие.

Утвърждаване на КИН като основа на националната ни идентичност и култивиране на възприемането му като национален капитал.

Охраната на обществения интерес от страна на държавата и баланса на интересите на засегнатите страни.

Намаляване ролята на държавата и държавната принуда по отношение на КИН в гражданското общество.

(Фундамент на новия правен ред е не държавното насилие, а съгласието на засегнатите страни.)

Развитие на гражданското общество и въвеждане на общественото начало, като гаранция за охраната на обществения интерес. (Идентифициране и взаимодействие със засегнатите групи.)

Въвеждане на равнопоставеност на различните видове собственост (държавна, общинска и частна) и различните инициативи, явяващи се основа на конкурентното начало. Последното пък е основен фактор на прогресивното развитие. (Нека в сферата на КИН работят по-добрите.)

Въвеждане на мениджмънта и маркетинга в държавната собственост в областта на КИН и сключване на договори за управление със специализирани организации.

Въвеждане на съвременните изисквания при издирване, опазване, популяризиране и разпространение на културно-историческите ценности и паметниците на културата.

Развитие на тези дейности с приоритет на образователното и естетическо-нравственото въздействие върху обществото.

Развитие на културното предприемачество и културната индустрия в сферата на КИН. (Културното предприемачество е неизчерпаем ресурс, който може и трябва да служи на обществото.)

Развитие на пазара на културно-историческите ценности.

Развитие на културно-туристическата инфраструктура.

Стимулиране на връзките на съвременното изкуство с КИН.

Стимулиране на спонсорството, дарителството и партньорството (участието в съвместни проекти). Особено внимание трябва да се отдели на добрия пример. Често едно, макар и малко дарение или участие от престижна организация или личност, иницира поток от средства.

Стимулиране на колекционерството и ценителството във всичките му форми. Не бива да се забравя, че в основата на почти всеки музей стои нечия колекция. Ако няма благодатна почва за развитие на ценителството, ще се прекъсне естествената връзка между обществените институти и отделните хора както по отношение на събирателството, така и по отношение на социализацията.

Предотвратяване на престъпленията, свързани с унищожаването на културни ценности и паметници на културата, и с незаконния им износ.

Санкциите не са добро решение. Трябва да се работи в посока на превенцията. От възпиране трябва да се върви към ново отношение спрямо КИН.

Развитие на КИН в посока на отварянето ни към света.

Популяризиране на КИН на Балканите, в Европа и света.

Развитие на културния и научния обмен. Приоритетно отношение към страните с българска диаспора.

Синхронизация на вътрешното право с Европейското законодателство.

ПРИОРИТЕТИ

Основните цели са базата, от която изкрystalизират основните приоритети.

В контекста на гореизложените основни цели ПРИОРИТЕТИТЕ са:

Много внимателно трябва да се прецени докъде Министерството на културата (МК) се явява най-подходящата институция за прилагане на политиката в областта на КИН.

С оглед практическото прилагане на общественото начало е нужна една държавно-обществена независима специализирана структура (съвет, агенция, палата или др. за КИН) с точно регламентиран статут и правомощия.

Тя далеч по-стабилно и всеотдайно би работила за КИН без да се влияе от политическата нестабилност. Разбира се, инспекциите ще си останат прерогатив на МК.

Оптимизиране на системата за управление. Когато става дума за управление, трябва да се изясни - управление на какво и как.

Старата система е предназначена за управление на опазването, а новата следва да осигури и устойчивото развитие в новите условия.

Старата система е разработена при други принципи и цели. С оглед на демократизацията, демонополизацията и децентрализацията, структурата на управлението следва да се реформира.

Тук трябва да се работи в посока на автономност на органите и разработване на ниското управление (Решенията да се взимат на възможно най-ниското ниво при пълна отговорност.). Това ще даде възможност за оперативност и ефикасност на управлението.

Така Министерството на културата ще се разтовари от много неприсъщи му в новата среда функции, а националните институти ще имат нужната самостоятелност, която пък стои в основата на активността.

За да бъде ефективна така реформираната система на управление, трябва адекватно да се преустрои и системата за финансиране и отчетност.

Финансовата автономност стои в основата на самото управление.

Нужно е да се създаде и специален финансов фонд за дейностите в сферата на КИН. Разпоредването със средствата му следва да бъде най-прозрачно и адекватно. Подходяща за тези цели се явява обществено-държавната структура упомената по-горе.

Неотложно нужна е квалификацията на кадрите, съобразно новите форми на маркетинг, мениджмънт и навлизането на новите технологии.

Онези, които не могат да се квалифицират съобразно новите предизвикателства, трябва да отстъпят място на младите специалисти.

Въвеждането на система и механизми за категоризация на културните ценности е неминуемо. Само въз основа на точна категоризация може да бъде налаган адекватен режим във всички дейности, свързани с КИН.

Тук трябва да се въведе следната система на приоритети:

С най-голям приоритет следва да бъдат защитените територии (резервати). Чрез обявяването на подходящи зони за защитени територии, държавата ги поставя под тотален контрол и минимализира всички рискове по тяхното опазване.

Следващи по приоритет трябва да бъдат защитените обекти - движими и недвижими (паметници на културата). Категориите тук е нормално да бъдат общоприетите в света - според значението на ценностите. Защитените обекти следва да се категоризират като:

- Паметници със световно значение;
- Паметници с национално значение;
- Паметници с местно значение;
- Паметници с ансамблово значение (за информация).

С най-нисък приоритет остават културните ценности, които не са попаднали в горните нива на защита. Те също следва да бъдат в ползването на охраната на обществения интерес, но в различен контекст например регистрационен износен режим.

За обективизация на категоризацията трябва да се предвиди възможност за независими експертизи и съдебен контрол.

За максималната охрана на обществения интерес следва, поне в началото, категоризацията да бъде задължителна, но не фиксирана в определени срокове.

Категоризацията, обаче, следва задължително да предхожда сделките с културни ценности. (Сделките с некатегоризирани ценности трябва да бъдат третирани като незаконни.)

Въвеждането на адекватни режими по основните дейности - опазване, популяризиране и разпространение въз основа на статута, получен при категоризацията е особено важно.

Тук следва да се работи в посока на устойчивото развитие на КИН.

Наложително е режимът по издирването да гарантира научната страна и опазването на ценностите.

Важно е да изясним, че защитен статут и съответен режим не означава смяна на собствеността! Такава може да бъде наложена само когато се касае за изрично посочените в конституцията защитени територии - резервати.

В изключителни случаи, когато действията на собствениците са периодични и водят до реално увреждане на защитените обекти, може да се предвиди механизъм за отчуждаване, който следва да е съобразен с вътрешното и международното право.

Въвеждането на подходяща регламентация и на осигуряващите и свързаните с КИН дейности е наложително за тяхното развитие.

В полето на осигуряващите дейности попадат обучението и атестацията на кадрите, застраховките на ценностите и свързаните с тях дейности, както и други дейности, осигуряващи основните.

В полето на свързаните дейности попадат културния туризъм, рекламно-издателската, производствената (макети и копия) и др. дейности.

Равнопоставеността (на собствеността и инициативите) в сферата на КИН следва да бъде въведена на практика чрез адекватна регламентация.

Равнопоставеността е гаранция за съществуването на конкуренцията. Последната пък стои в основата на качеството.

Ако искаме качествено опазване и устойчиво развитие в сферата на КИН, трябва да поставим в основата равнопоставеността.

Неприкосновеността на частната собственост пък е гаранция за реалната социализация на ценностите - частна собственост и охраната на обществения интерес.

Новата социокултурна ситуация налага и новите отношения.

Въвеждане на информационна система на всички нива в сферата на КИН. (Освен регистрите (на КИЦ със защитен статут), в информационната база следва да намерят място всички участници в дейностите, самите дейности и резултатите от тях. Системата трябва да има специален раздел за откраднати ценности.)

Актуалната информация стои в основата на всяко

управление. Тя е ключов фактор за навременни и адекватни решения във всички направления.

Ниските нива на тази система трябва да се организират в подсистема за мониторинг, която да следи актуалното състояние на паметниците на културата.

Разработването и прилагането на адекватни механизми за мониторинг и контрол е неотложно. Предвид, че за изграждането на електронната информационна система ще е необходимо време и средства, наложително е в началния етап системата да се дублира на хартия.

След изграждането на информационната мрежа постепенно данните ще бъдат въведени и хартиените носители ще останат само на ниво първични документи.

Механизмите за мониторинг и контрол трябва да обхващат всички нива, като информацията и контролът се съсредоточат в един оперативен център, който следва да бъде подструктура на обществено-държавния орган за управление на КИН.

Разработването на система за стимулиране на собствениците, участниците и спонсорите в дейностите свързани с паметници на културата стои в основата на тяхната последваща активност. Тук трябва да се търси съчетаване на данъчни преференции, субсидий, съучастия и др. форми на стимулиране.

Икономизирането на дейностите свързани с КИН е не просто решение на финансовите проблеми, а устойчиво решение. Навлизането на бизнесът в КИН осигурява нарастващи във времето инвестиции. От друга страна повечето инвестиции водят до по-добро опазване и развитие на КИН. Разбира се необходимо е да се преглътне комерсиализацията, но тя е много по-малък компромис в сравнение обратната страна - компромиси със самото опазване и развитие на КИН.

Всичко казано до тук следва да се приложи с необходимата специфика и за опазването и развитието на нематериалните форми на културното ни наследство. Последните трябва да бъдат уместно съчетавани при популяризирането и разпространението с материалните. Според ситуацията вписването на материалните в контекста на нематериалните или обратното ще доведе до цялостното им представяне и възприемане.

Изложеното тук трябва да намери място в една цялостна нормативна база в областта на КИН.

Нормативната база следва да продължи заложеното в конституцията.

Синхронизацията с външното и вътрешното право трябва да залегне като принципен момент при разработката. У нас е налице както пресичането с нормативни актове (в едни сфери), така и липсата на такива (в други сфери).

Законите са стабилни правни инструменти, но са с дълъг процес на разработка и промяна. Оптималното решение е съчетаването на добра законова регламентация и адекватното и детайлизиране с

подзаконови актове.

В процеса на преход неминуемо ще се наложи да се доработва нормативната база и затова е необходимо да се предвиди механизъм за това в самата нея. Основен принцип в тези процеси трябва да бъде участието на всички заинтересовани страни.

Тъй като в момента ситуацията е извънредна и правителството цели да въведе някакъв ред на всяка цена, то задължително в предложения проект трябва да намерят място основните принципи, цели и приоритети.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След консенсуса (на кръглата маса) за политическата реформа следваше да има такъв и за икономическата, социалната и културната. За съжаление това не последва.

Многократните промени в политическите пластове на обществото и съответно на целите и приоритетите на политическите групировки и партии не се отразиха положително на реформата като цяло и в частност на тази в сферата на КИН.

Болезнените процеси и безвластието у нас пораждат изкушение към авторитаризъм. Проекция на последния е опитът за решаване на проблемите в сферата на КИН чрез концентрация на власт в лицето на държавния монопол.

Реформата не трябва да се основава само на анти принцип, а позитивно. Когато сме против нещо, ние трябва обосновано да го заменим с нещо друго, а не просто да го отхвърлим и разширим вакуума.

Крайно време е да се преодолее двуполусният модел на всички нива. Анормалното противопоставяне и насъскване не е в полза на обществото. Крайните решения са неустойчиви и вещаят кризи. Крайното мислене е безплодно.

В основата на фундаменталните проблеми в сферата на КИН стои липсата на реформа.

В хода на протичащата реформа в останалите сфери и реформиращите се обществени отношения, последните са във все по-рязко противоречие със съхранилото се статукво в КИН (фактическия държавен монопол от времето на социализма).

Докато в множеството други сфери обществените отношения бяха предхождани от една процедурна (нормативна) реформа тук е обратното. Процедурната реформа отсъства, а обществените отношения отдавна я изискват.

Реформата в КИН трябва да възобнови прекъснатата традиция на развитие на частната собственост и инициатива в тази толкова близка до обществото сфера, а чрез точен регламент и ефективни механизми за контрол да гарантира както основните конституционни права на гражданите, така и охраната на общественя интерес.

Нужно е да се отчете реалността и да се урегулират основните моменти свързани с опазването и развитието, глобалното и националното,

общественото и частното.

Ние очертахме императивите на реформата:
ДЕМОКРАТИЗАЦИЯ и участие на гражданското общество.
ДЕМОНОПОЛИЗАЦИЯ и развиване на пазарните отношения.
ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ и насърчаване на предприемчивостта.

За съжаление у нас все още не е напълно осъзнато, че демокрацията означава комплекс от права и отговорности. Това е съчетано с парадокса - съсредоточване на много власт от страна на държавата и паралелен властови вакуум в много области.

Основните моменти на консолидацията на демокрацията у нас се свеждат до стабилизиране както на демократичните институции, така и на държавните, икономическите и социалните структури, от които най-силно зависи стабилността на демокрацията.

За днешната действителност у нас е характерна липсата на комплекса: средна класа-гражданско общество.

Това е обяснимо, тъй като именно средната класа е в основата на гражданските структури на обществени начала.

Развиването на граждански структури без средната класа е трудно и бавно. Липсват както финансовите възможности на средната класа, така и характерната и свобода на мислене.

Това се явява и един от основните проблеми на прехода и в частност на този в КИИ у нас.

Демонополизацията у нас все още не означава приватизация на КИИ, въпреки че в Европа има такива практики.

На този етап държавния монопол ще се замени с равнопоставеност на собствеността и инициативите (дейностите) в сферата на КИИ.

Разбира се, някои ще повдигнат болезнения въпрос - Как бяха напълнени музеите? и ще поискат реституция на ценностите в тях. Решението тук е твърде сложно, защото в повечето случаи собствениците са били принуждавани да даряват своите ценности. Засега обществените нагласи също не подкрепят такова решение.

Децентрализацията не означава анархия. Последната няма почва в днешния свят.

Децентрализацията е нужна до онова ниво, което да позволи оптимизация на управлението, да даде така нужната автономност на културните институти и да позволи пълноценната изява на новите мениджъри.

Основен момент в децентрализацията е създаването на независим държавно-обществен орган, който да провежда политиката в сферата на КИИ у нас. Само така би се гарантирала нужната приемственост и стабилност в дейностите по издирване, опазване, популяризиране и разпространение на КИЦ.

Представените тук основни насоки трябва да се доразвият и поставят в основата на една "Стратегическа Програма за Опазване и Устойчиво Развитие на Културно-Историческото Наследство в Република България".

Последната ще обхваща основните процеси на реформата и реструктурирането в тази сфера.

Нормално е общата стратегия да не може в детайли да обхваща и разгледа всички проблеми в различните направления.

Това изисква разработването на отделни стратегии за развитието на музеите, културния туризъм, културния обмен и новите технологии.

Базиращи на общата стратегия, тези специализирани стратегии ще доразвият очертаните приоритети в едни детайлни програми за съответните направления.

При разработката преобладаващо участие тук ще имат специалистите, които в последствие ще ги реализират.

Добре би било да се разработят и регионални програми за опазване и устойчиво развитие на КИИ. Особено важно е това за регионите с богато културно наследство. Прякото участие на местните власти е гаранция за адекватното отношение от страна на обществеността (на местно ниво), което е особено важно за бъдещото развитие.

Стратегии от най-ниско ниво следва да бъдат разработени и за общините наситени с паметници на културата. Така местното население ще бъде пряко ангажирано в опазването и развитието на КИИ, а в немалко случаи ще се решат социални и др. проблеми.

При настоящата работа екипът ни бе обединен от каузата за опазване и устойчиво развитие на КИИ. То трябва да бъде осъзнато като национален капитал, който следва да бъде в основата на една модерна индустрия.

Нашата мисия е да бъдем непосредствената връзка между държавния, обществен и частния сектор в тази сфера, а нашата амбиция е да ги обединим за пълноценното издирване, опазване и популяризиране на Културно-Историческото ни наследство.

АСОЦИАЦИЯ АРХЕА

приема всички идеи и предложения относно

*** СТРАТЕГИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ЗА КОНТАКТИ:

0489 48984

0488 77858

arhea@mail.com

<http://archaeology.zonebg.com>

*** На WEB сайта е поместен пълния текст.